

Druhá etapa (1806 – 1830) fáze vlastenecká

Charakteristika etapy

- atmosféra napoleonských válek, Metternicha, utužení cenzury (politický útlum)
- r. 1806 uveřejňuje Jungmann novou koncepci českého vlastenectví = Čech je ten, kdo česky mluví, ne kdo se cítí být Čechem (ne územní, ale jazykové)
- nejdůležitější hledisko všeho – vlastenectví (tzv. bojovné vlastenectví)
 - potřeba psát česky i vědecká díla
 - rozvíjí se poezie, próza i divadelnictví, vznikají první hodnotná literární díla, jazyk se ustaluje a rozvíjí – chtějí dokázat, že čeština je schopná vyspělé umělecké práce = překlady
 - využili prvků lidové slovesnosti – nastává éra jejího sběru a studia a následné nápodoby
 - je potřeba doložit dokonalou minulost
 - na pomoc si vzali ostatní slovanské národy, zejména Rusko – stalo se silným bratrem, vzorem i oporou (panslavismus) - objevuje se myšlenka příbuznosti všech slovanských národů a jazyků (zatím mluví o nářečích)

Josef Jungmann (1773 – 1847) „tichý génius“

- vůdčí osobnost druhé etapy a soustředil kolem sebe všechny významné osobnosti české vědy i literatury
- oblíbený učitel, lexikograf, spisovatel, překladatel, literární historik, organizátor vědeckého života, publicista – většinou zadarmo
- zasloužil se o založení prvního českého vědeckého časopisu *Krok*
- přeložil velké množství děl z němčiny, francouzštiny a angličtiny (Schillera i Goetha)
 - jako další obrozenci ovládal řadu jazyků (Nj, Aj, Fr, It, Šp, Ru, Pol)
 - rozvíjel tím češtinu podle Dobrovského zásad, nová slova vyhledával v příbuzných jazycích a počesťoval je, k překladům přidával slovník
 - vyčítali mu, že používá cizí a neznámá slova - ale zvykli si
 - dodnes používáme tisíce jeho slov
- ne vše se mu povedlo - po objevení rukopisů obhajoval jejich pravost, útočil na kriticismus Dobrovského
snil o umělém vybudování jednotného slovanského jazyka (jednotlivé jazyky nazývali obrozenci nářečím)

Dílo:

Rozmlouvání o jazyce českém

- v podsvětí rozmlouvají současný Čech a Němec s Čechem veleslavínské doby (čeština ve vrcholné kvalitě) Jungmann ostře kritizuje češtinu své doby - Čech mluví špatně a nesrozumitelně, poloněmecky, Němec kritizuje Čechy za napodobování němčiny

Slovesnost – jako učebnice - teorie literatury + čítanka

Historie literatury české - vychází z Dobrovského, soupis všech tehdy známých českých lit. památek – až díky němu odborná veřejnost dostala ponětí o skutečném rozsahu č. lit.

Slovník česko-německý – pět dílů, přibližně 120 000 hesel

- slovní zásoba tím získala svou normu, po Dobrovského Mluvnici to byl druhý základní pilíř obrození

Jan Svatopluk Presl (1791 – 1849)

- profesor zoologie a mineralogie na univerzitě v Praze, jeden z nejvýznamnějších českých přírodovědců 19. století
- spoluvytvořil odbornou terminologii mnoha vědních oborů, zejména pak v mineralogii, chemii, zoologii a botanice

František Ladislav Čelakovský (1799 – 1852)

- básník a překladatel, sběratel lidové slovesnosti
- celý život se potácel mezi chudobou a nouzí
- zbožňoval Jungmanna a zůstával v jeho vleku
- jako první ukázal skryté poklady lidové tvorby
- patřil k nejschopnějším překladatelům své doby

Dílo:

vlastní poezie, její překlady

vědecká lit. – Slovník polabských Slovanů, učebnice (např. *České čítací knihy* - tři díly čítanek pro gymnázia)

Slovanské národní písně

Mudrosloví národa slovanského v příslovích (sbírka přísloví a pořekadel)

Ohlas písní ruských

- veršované epické básně čerpající z ruských bylin (o bohatýrech)

Ohlas písní českých

Toman a Lesní panna

lyrické básně z každodenního života, zejm. na venkově (práce, příroda, láska, radost, hoře, manželství...)

- do protikladu postavil dva světy:

- a) český venkov – kladný, vyznačuje se nízkým postavením, které vyvažuje mravními hodnotami – skromnost, láska, optimismus, práce, odpuštění, pochopení, tolerance
- b) poněmčené město – záporný, asociální, mají prestiž, peníze, lehký život, nemají však lidské kvality – nevěra, pokrytectví, útlak, pomluvy, malá vzdělanost, omezenost, žárlivost, závist

+ snaha předstírat, že jsou z vyšších vrstev, snaha stát se „Němcem“, malé figurky

OHLASOVÁ POEZIE

- využívá postupy lidové poezie, napodobuje ji, má autora (není lidová)

Čelakovský jako jeden z mála dokázal psát kvalitní ohlasovou poezii (předchází důkladná znalost na základě dlouholetého sběru)

Karel Jaromír Erben (1811 – 1870)

- vystudovaný právník, archivář, sběratel lidové slovesnosti, spisovatel, překladatel
- po studiu byl zaměstnancem Královské české společnosti nauk a sekretářem Českého muzea, archivář města
- při práci v archivu se seznámil se starou českou právníkou terminologií – při tlumočení současné právnícké lit. (podílel se na překladech *Soudního a konkursního řádu a Občanského zákoníku*) uplatnil svou vynikající znalost – stal se spolutvůrcem nové české právnícké terminologie, moderního úředního jazyka
- žil v trvalé bídě, celý život studoval v archivech (vlhko, prach) – zhoršovalo to jeho zdraví – kam přišel, tam prostudoval archiv a zapsal lidovou slovesnost
- není známo, kdy u vši práce ještě básnický tvořil

Dílo:

přeložil do češtiny Nestorův letopis (práce trvala přes 5 let) – neměl ani dobrý slovník, zápasil s mnoha nejasnostmi, a přesto dobrý a historicky přesný básnický překlad – do konce 20. st. jediný český překlad této ruské literární památky (přiložil historické poznámky), těsně před smrtí stejným způsobem i Slovo o pluku Igorově

historické a vědecké práce (např. pojednání k legendě o svaté Kateřině, Tomáši Štítném, J. A.

Komenském, překlady středověkých lékař. knih, vydal *Sebrané spisy Jana Husa*

Písně národní v Čechách (rozšířené jako Prostonárodní české písně a říkadla)

- tři svazky (500 písní; běžné, dnes známé lidovky)

České pohádky

Sto prostonárodních pohádek a pověstí slovanských v nářečích původních, Vybrané báje a pověsti národní jiných větví slovanských – jakési „slovanské čítanky“

Kytice z pověstí národních

- 13 balad – epická část lidové slovesnosti
- syntetizuje lidové mravní zásady, vztahy mezi matkou a dítětem, problematiku viny a trestu, pocity opuštěnosti a samoty
- okruhy: ze života (věčné lidské konflikty), pohádkové motivy, působení tajemných sil (pohanských)
- vysoce ocenil společenské poslání ženy, zejména matky (všechny kromě Záhořova hoře mají ženskou hrdinku)
- zamýšlí se nad velikostí i úskalími mateřské lásky

Václav Kliment Klicpera (1792 – 1859)

- humanitním profesorem na gymnáziu v Hradci Králové, profesorem a ředitelem akademického gymnázia v Praze, herec a velmi nadaný dramatik – ale měl omezené možnosti – psal pro ochotníky, publikum ještě nebylo na úrovni – musel se přizpůsobit
- napsal 57 her (komedie, frašky, rytířské hry, historická dramata...)
- ovlivnil Tyla

Dílo:

komedie ze současnosti Divotvorný klobouk, Hadrián z Římsů (dodnes se hraje), Rohovín Čtverrohý, Veselohra na mostě

František Palacký (1798 – 1876)

- považován za zakladatele moderního českého dějepiscetví, historik, spisovatel a politik, organizátor kulturního i vědeckého života, nazýván otec národa
- intenzívně studoval cizí jazyky (ovládal jich 11), věnoval se studiu dějin
- poté pracoval jako redaktor některých časopisů, podílel se na chodu Vlasteneckého muzea a jeho přestěhování do vhodnějších prostor, zajistil čítárnu a knihovnu při Muzeu, věnoval se edici Maticе české, byl sekretářem České královské společnosti nauk, předsedou Sboru pro zřízení Národního divadla a v roce 1868 položil základní kámen k jeho stavbě
- jeho pohřbu se zúčastnilo 50 000 lidí – změnil se v celonárodní tryznu

Dílo:

- jeho rozsáhlé historické dílo se stalo milníkem české historiografie – poutavě, do šířky i hloubky sestavil první novodobou syntézu českých dějin
- nejvýznamnější dílo: 5dílné **Dějiny národa českého v Čechách a na Moravě**
 - psáno česky a souběžně i německy, končí rokem 1526

RKZ

- 1817 objevil Václav Hanka ve Dvoře Králové nad Labem starý rukopis obsahující celkem 14 písní, z toho 6 epických, 2 lyrickoepické a 6 lyrických
- rukopis se dnes nazývá **Královédvorský**
- v témže roce byl údajně objeven na zámku Zelená Hora druhý rukopis (epickou báseň *Libušin soud* s námětem sporu bratří Chrudoše a Šťáhlava o dědictví a jejich rozsouzení kněžnou Libuší), ten se dnes nazývá **Zelenohorský**

- skladby RZ mají pocházet z přelomu 8. a 9. století; kdyby byly pravé, byly by tak nejstarší česky psanou památkou vůbec; skladby RK z 13. st.
- téměř ihned se staly národní modlou i posilou v politických zápasech, přeloženy i do jiných jazyků
- měly dokazovat vysokou kulturní a mravní úroveň Čechů
- od počátku se však vedou spory o jejich pravost, za jejich autory jsou dnes považovány Václav Hanka a Josef Linda
- mají vysokou literární úroveň a měly obrovský vliv na další umělce, např.: výzdoba Národního divadla na motivy RKZ – M. Aleš (cyklus Vlast), Myslbek – sochy na Vyšehradě, Mánes, Smetanova Libuše...

Václav Hanka (1791 – 1861)

- jeho činnost je však velmi mnohostranná - přednáší na Karlově universitě staroslověnštinu, je členem České královské společnosti nauk, členem mnoha zahraničních universit a učených společností
- díky své nesmírné pracovitosti a činorodosti ve společenském životě patří k předním osobnostem druhé etapy
- na doporučení Dobrovského začal vydávat 1817-24 staročeské literární památky, činnost však byla znehodnocena jeho nešetrnými zásahy do starých textů
- s vydáváním starých literárních památek souvisí i padělání starých rukopisů
- nikdy padělání nepřiznal

dílo:

- překládal lidovou poezii mnohých slovanských národů, psal poezii, tehdy velmi oblíbenou
- napsal mnoho gramatických učebnic a slovníků
- prosadil reformu českého pravopisu, která se používá dodnes (vycházel z práce Dobrovského)

Josef Linda (1789 nebo 1792 – 1834)

- novinář a spisovatel
- zvýšil kvalitu české literatury zejména činností v publicistice, šířil vzdělání v duchu osvícenství, s důrazem na slovanství a oddané vlastenectví
- nikdy se k padělkům ani nevyjádřil